

355.2
Ч-49

Т. О. Чернишова
Н. А. Кудрявцева

РИТОРИКА

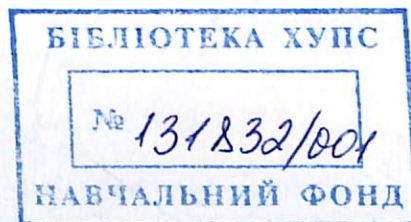
355.2
Ч-49

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОВІТРЯНИХ СИЛ імені ІВАНА КОЖЕДУБА

Т.О. Чернишова, Н.А. Кудрявцева

РИТОРИКА

Навчальний посібник

Харків
2019

УДК 355.233.2:800.5(075.8)

Ч-49

*Затверджено до видання вченою радою Харківського національного
університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
(протокол № 16 від 22.10.2019)*

Рецензенти :

М.П. Требін, завідувач кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор філософських наук, професор;

Т.В. Михайлова, старший викладач кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, кандидат філологічних наук

Чернишова Т. О.

Ч-49 Риторика : навч. посіб. / Т. О. Чернишова, Н. А. Кудрявцева. – Х. : ХНУПС, 2019. – 188 с.

Навчальний посібник містить базові теоретичні відомості з історії світового та вітчизняного ораторського мистецтва, ознайомлює із видово-жанровою диференціацією красномовства, головними законами та правилами риторики; висвітлює питання ефективного ведення діалогу та суперечок, проведення нарад та індивідуальних бесід. Головну увагу авторів зосереджено на технології підготовки та презентації публічних виступів.

Навчальний посібник характеризується професійною спрямованістю, оскільки автори приділяють окрему увагу вимогам сучасної військової риторики з урахуванням досвіду ООС на Сході України тощо. Призначений для курсантів Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, які навчаються за освітньою програмою “Морально-психологічне забезпечення підрозділів Повітряних Сил Збройних Сил України”, також може бути використаний курсантами, викладачами, слухачами вищих військових навчальних закладів.”

УДК 355.233.2:800.5(075.8)

© Чернишова Т.О., Кудрявцева Н.А., 2019

© Харківський національний університет

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2019

“Молоді оратори! Поступивши до школи красномовства, знайте, що ви прагнете до такої почесної справи, яка сама по собі справді настільки корисна, що їй належить викладати не лише для вашого добра, а й на благо релігії і Батьківщини”.

Феофан Прокопович

ВСТУП

Курс риторики у системі вітчизняної вищої військової освіти покликаний забезпечити формування компетентностей, передбачених освітніми стандартами нового покоління, а саме: уміннями та навичками мовленнєвої діяльності в конкретних професійних сферах, а також навичками міжособистісної комунікації. Отже, метою навчальної дисципліни “Риторика”, що викладається курсантам, які навчаються за освітньою програмою “Морально-психологічне забезпечення підрозділів Повітряних Сил Збройних Сил України”, є формування важливої комунікативної компетенції військовослужбовців – здатності до продукування власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних видам та ситуаціям військово-професійної діяльності.

Предметом навчальної дисципліни “Риторика” є закономірності та особливості риторики як науки про ефективну мовленнєву комунікацію.

Запланованими результатами вивчення навчальної дисципліни “Риторика” є такі:

- ❖ володіти теоретичними основами риторичної грамотності, що забезпечує створення ефективних публічних виступів;
- ❖ створювати яскраві й переконливі публічні виступи в різних жанрах з добре вивченого предмету і при цьому уміти коректувати їхню форму, а також тактику виголошення відповідно до інтересів і настрою аудиторії;
- ❖ готувати та проводити бесіди, вміючи слухати й чути співрозмовника, коректно вступати в розмову, доповнюючи і розвиваючи тему бесіди або аргументовано заперечуючи по суті предмету обговорення;
- ❖ вести дискусію та ефективно брати в ній участь, відстоюючи свою позицію та проявляючи толерантність щодо співрозмовника;
- ❖ володіти орфоепічними, акцентуаційними та інтонаційно-виразними навичками мовлення;
- ❖ об’єктивно, критично та системно оцінювати продукт власної та чужої мисленнєво-мовленнєвої діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни “Риторика” відводиться 50 годин аудиторних занять: 20 годин лекцій (10 лекцій), 10 годин семінарських занять (3 семінари), 18 годин практичних занять (5 практичних занять) та 2 години екзамену. На семінарських заняттях ґрунтовно опрацьовується теоретичний матеріал, поданий у лекціях та досліджений за різними джерелами самостійно, на практичних заняттях він практично закріплюється (курсанти виконують різноманітні логіко-риторичні вправи та завдання). Матеріал навчальної дисципліни згрупований за чотирма блоками змістових модулів (БЗМ), опанування

кожного з яких завершується модульним контролем знань, умінь та навичок курсантів. Вивчення дисципліни “Риторика” завершується екзаменом.

Самостійна робота курсантів передбачає систематизацію набутих знань, знайомство із рекомендованою та додатковою літературою, а також, безумовно, підготовку та репетицію публічних виступів, виголошення яких відбувається на кожному практичному занятті.

Оцінювання кожного блоку змістових модулів здійснюється таким чином: середнє арифметичне поточних оцінок за БЗМ плюс оцінка за модульний контроль. Отже, БЗМ 1 – 15 балів, БЗМ 2 – 20 балів, БЗМ 3 – 15 балів, БЗМ 4 – 20 балів. До цієї кількості балів додається оцінка за конспект – 10 балів – та оцінка за екзамен – 30 балів. Курсанти виконують обов’язкове індивідуальне завдання – підготувати та виголосити промову (модульний контроль за БЗМ 4).

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Блок змістових модулів 1. Історія розвитку красномовства та його жанрово-видова класифікація.....	5
Змістовий модуль 1.1. Риторика як наука та навчальна дисципліна. Розвиток ораторського мистецтва у світовій і вітчизняній духовній культурі.....	5
Змістовий модуль 1.2. Видова та жанрова класифікація красномовства.....	37
Блок змістових модулів 2. Технологія підготовки публічних виступів у професійній діяльності військовослужбовця.....	58
Змістовий модуль 2.1. Закони та "золоті правила" риторики.....	58
Змістовий модуль 2.2. Особливості підготовки публічного виступу....	74
Змістовий модуль 2.3. Створення системи аргументації публічного виступу.....	92
Змістовий модуль 2.4. Виразні засоби та прийоми риторики.....	106
Блок змістових модулів 3. Презентація публічного виступу військовослужбовця.....	116
Змістовий модуль 3.1. Способи активізації пізнавальної діяльності слухачів під час публічного виступу.....	116
Змістовий модуль 3.2. Техніка мовлення оратора.....	136
Блок змістових модулів 4. Риторична культура вихователя під час публічного та індивідуального спілкування з підлеглими.....	144
Змістовий модуль 4.1. Мистецтво ведення діалогу та суперечок.....	144
Змістовий модуль 4.2. Мистецтво усного слова під час проведення нарад і бесід.....	154
Критерії оцінювання публічного виступу.....	166
Практичні поради щодо використання невербальних засобів під час публічного виступу.....	169
Тексти промов для риторичного аналізу.....	171
Література.....	184